

Asesu'r Effaith ar Nodweddion Cydraddoldeb, y Gymraeg ac Anfantais Economaidd-Gymdeithasol

Gweler y daflen *Sut i Wneud Asesiad Effaith Cydraddoldeb* am gymorth i lenwi'r ffurflen yma. Mae croeso hefyd i chi gysylltu gyda Delyth Williams, Swyddog Polisi a Chydraddoldeb ar est 32708, neu DelythGadlysWilliams@gwynedd.llyw.cymru, am gymorth pellach.

Mae'n ofynnol i'r Cyngor (dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010) i ystyried yr effaith fydd newid mewn unrhyw bolisi neu weithdrefn (neu greu polisi neu weithdrefn o'r newydd), yn ei gael ar bobl hefo nodweddion cydraddoldeb gwarchoddedig. Mae gan y Cyngor hefyd ddyletswyddau cyffredinol ychwanegol i sicrhau tegwch a meithrin perthnasau da. Rhaid felly gwneud asesiad amserol cyn gwneud penderfyniad ar unrhyw newid perthnasol (h.y. sy'n cael effaith ar bobl hefo nodwedd gwarchoddedig).

Mae hefyd yn ofynnol i'r Cyngor, dan ofynion Safonau'r Gymraeg (Adran 44 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011) ystyried yr effaith fydd newid mewn unrhyw bolisi neu weithdrefn (neu greu polisi neu weithdrefn o'r newydd), yn ei gael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg ac i sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg. Mae'r ddogfen hon felly yn sicrhau bod y penderfyniadau yma'n diogelu ac yn hyrwyddo'r defnydd a wneir o'r Gymraeg.

O Ebrill Iaf 2021 ymlaen mae gan y Cyngor ddyletswydd i roi sylw dyledus i ddod i'r afael ag anfantais economaidd-gymdeithasol mewn penderfyniadau strategol.

I) Manylion

I.1 Beth yw enw'r polisi / gwasanaeth dan sylw?

Toriadau 2025/2026

I.2 Beth ydi pwrpas y polisi/gwasanaeth sy'n cael ei greu neu ei newid? Pa newidiadau sy'n cael eu hystyried?

Toriadau i gwrdd â'r bwloch ariannol y mae'r Cyngor yn ei wynebu yng nghyllideb 2025/2026.

I.3 Pwy sy'n gyfrifol am yr asesiad yma?

Dafydd Gibbard

I.4 Pryd wnaethoch chi gychwyn yr asesiad? Pa fersiwn yw hwn?

Bu asesiad anffurfiol gan yr adrannau ym mis Mehefin 2024. Cychwynnwyd yr asesiad ffurfiol yma ym mis Hydref 2024.

2) Gweithredu

2.1 Pwy yw'r budd-ddeiliaid neu bartneriaid fydd yn rhaid gweithio hefo nhw i wneud yr asesiad yma?

Adrannau'r Cyngor
Pobl Gwynedd
Y Cabinet
Aelodau etholedig mewn gweithdai arbedion

2.2 Pa gamau ydych chi wedi ei cymryd i ymgysylltu gyda pobl hefo nodweddion gwarchoddedig, ynglŷn â'r iaith Gymraeg neu â chymunedau (un ai oherwydd lleoliad neu oherwydd angen) sy'n byw ag anfantais economaidd-gymdeithasol?

Bu ymgynghoriad cyhoeddus 'Strategaeth Ariannol Cyngor Gwynedd 2025-2026' yn fyw ar wefan y Cyngor ar 28 Tachwedd hyd at 20 Rhagfyr 2024. Pwrpas yr holiadur oedd i gasglu barn y cyhoedd o ba gwasanaethau cyhoeddus oedd bwysicach iddynt. Bydd y canlyniadau yn cynorthwyo'r cynghorwyr gyda'r gwaith o sefydlu strategaeth ariannol a gosod cyllideb ar gyfer y flwyddyn ariannol 2025-2026.

Cafwyd ei hyrwyddo drwy ei rannu gyda Panel Trigolion Gwynedd, gyda'r Aelodau drwy erthygl yn y bwletin Aelodau ac negeseuon ar gyfryngau cymdeithasol y Cyngor.

Yn ogystal, mae proses ymgysylltu corfforaethol wedi golygu bod yr Aelodau Etholedig wedi cael cyfle i roi mewnbwn ar sail eu ymwybyddiaeth o'u hardaloedd a'r hyn mae eu hetholwyr yn godi gyda hwy.

Bydd angen i Adrannau benderfynu pa lefel o ymgysylltu fydd angen i wneud eu hasesiadau effaith unigol a bydd hynny yn bwydo i mewn i'r modd y gweithredir.

2.3 Beth oedd canlyniad yr ymgysylltu?

Mae'r cynllun wedi cael ei ddatblygu a'i gydgyllunio i gynnwys barn yr aelodau a'r cyhoedd.

Gofynnwyd i'r ymatebwyr ddewis hyd at 5 gwasanaeth y dylai Cyngor Gwynedd eu blaenoriaethu o safbwynt gwariant. Mae'r tabl isod yn dangos canlyniadau'r pum brif flaenoriaeth o'r mwyaf i'r lleiaf.

Gwasanaethau	Nifer	Canran
Addysg – ysgolion cynradd ac uwchradd	350	55.8
Gwasanaethau Cymdeithasol Oedolion - darparu cefnogaeth a gofal i oedolion sydd ag anghenion gofal / anabledd e.e. gofal cartref / cartrefi gofal	296	47.2
Priffyrdd - cynnal a chadw ffyrdd	235	37.5
Gwasanaethau Cymdeithasol Plant - darparu cefnogaeth, diogelu, a gofal i blant sy'n agored i niwed / sydd ag anabledd	234	37.3
Tai – adeiladu tai cymdeithasol, cynlluniau tai i bobl leol	213	34.0
Gwastraff ac Ailgylchu - casglu gwastraff ac ailgylchu	206	32.9

Wedi i'r ymatebwyr dewis eu 5 maes blaenoriaeth, roedd blwch iddynt roi sylwadau os oeddent yn dymuno gwneud. Cafwyd sylwadau gan bron i hanner yr ymatebwyr (47.4%, N=297). Mae'r tabl isod yn crynhoi'r sylwadau hynny fesul maes. Ni chafwyd sylwadau gan 52.6% (N=330) o'r ymatebwyr.

Maes	Nifer	Canran
Gofal Cymdeithasol / Gofal Plant / Iechyd	44	14.8
Arall	32	10.8
Addysg (gydag addysg blynyddoedd cynnar yn cael ei gyfeirio ato sawl gwaith)	27	9.1
Cartrefi cymunedol / Tai fforddiadwy / Tai gwell i bobl leol	23	7.7
Ystyried effeithiau ar grwpiau penodol o bob e.e. Anabledd, plant, oedolion bregus	21	7.1
Llai o gyflog i gynghorwyr / Llai o gynghorwyr	19	6.4
Twf economaidd / Datblygu swyddi / cyflogaeth dda yn lleol	20	6.7
Twristiaeth - Dim codi treth twristiaeth / Mae Gwynedd yn le sy'n ddibynnol ar dwristiaeth / Helpu'r diwydiant twristiaeth	18	6.1
Angen gwella lonydd / ffyrdd	13	4.4
Edrych ar werth pob swyddog / swyddogaeth	13	4.4
Dim gwario ar brosiectau penodol e.e. Parcio Dinas Dinlle, costau amddiffynfeydd morol, lledaenu palmentydd	13	4.4
Gwell cyfathrebu o weithgareddau / Cydlynu gwirfoddolwyr i wneud rhai swyddogaethau / Gweithgareddau cymunedol i wella llesiant	12	4.0
Cyfuno gwasanaethau gyda chynghorau cyfagos / partneriaid eraill / Angen fod yn fentrus i drïo pethau gwahanol / Mapio allan beth sy'n cael ei wneud gan sefydliadau eraill yn barod	12	4.0

2.4 Ar sail pa dystiolaeth arall ydych chi'n gweithredu?

Rydym bellach yn gwybod beth fydd lefel ein Grant Cefnogaeth Refeniw (CGR) gan Lywodraeth Cymru ar gyfer 2025/26 (cynnydd o 3.2%), ac y bydd yn sylweddol is na lefel chwyddiant a chryn bellter islaw'r hyn fyddwn ei angen i gynnal ein lefel gwasanaethau presennol.

Rydym hefyd yn wynebu sefyllfa lle bo adrannau yn gorwario, yn bennaf oherwydd cynnydd parhaus yn y galw am eu gwasanaethau a'i bod yn amhosib erbyn hyn i rhai gwasanaethau megis digartrefedd, gofal plant, gofal oedolion a chluddiant ysgolion allu gweithredu o fewn eu cyllideb presennol. Mae yn arwain at orwariant eleni oddeutu £7.6M.

Canlyniad y cynnydd mewn galw, yr angen i ddarparu cyllideb uwch ar gyfer yr adrannau sydd bellach methu ymdopi â'u cyllideb presennol, a'r Grant Cynnal Refeniw isel gan y Llywodraeth, yw fod y Cyngor yn wynebu bwlch ariannol eleni o £8.77M.

Pan yn cyflwyno'u cynigion, roedd yr Adrannau yn cynnwys asesiad o effaith pob cynnig ar drigolion Gwynedd ynghyd ag ystyriaeth gychwynol i ystyriaethau cydraddoldeb. Dros ddwy sesiwn bu i'r Prif Weithredwr gyflwyno'r cynigion i weithdai o Aelodau etholedig y Cyngor.

Mae 'na gynnig yn ymwneud â chodi incwm trwy ffioedd. Oherwydd yr effaith gronnu a'r ffaith fod taliadau cynyddol fel hyn yn anorfod yn cael mwy o effaith ar bobl sy'n byw gyda anfantais economaidd-gymdeithasol nag eraill mae hyn am gael mwy o effaith ar rai pobl.

2.5 Oes yna unrhyw fylchau yn y dystiolaeth sydd angen ei gasglu?

Mae'n bosib, oherwydd diffyg gwybodaeth digonol, bod yna effaith ar nodweddion penodol ac mae'n bwysig edrych arnynt yn unigol i adnabod os oes angen gwneud asesiad llawn. Wrth gwrs mae'n bosib fod asesiad effaith wedi eu gwneud ar nifer o'r rhain yn barod.

3) Adnabod yr Effaith

3.1 Mae'n rhaid i'r Cyngor roi sylw dyledus i'r effaith fydd unrhyw newidiadau'n ei gael ar bobl hefo nodweddion cydraddoldeb isod. Beth yw'r effaith fydd y polisi/gwasanaeth newydd neu'r newidiadau arfaethedig yn ei gael ar bobl hefo'r nodweddion hyn? Mae hefyd angen ystyried yr effaith ar anfantais economaidd-gymdeithasol ac ar y Gymraeg.

Nodweddion	Sut fath o effaith?	Ym mha ffordd? Beth yw'r dystiolaeth?
Hil (gan gynnwys cenedligrwydd)	Niwtral	Mae'r effaith yn ymddangos yn niwtral o ran y cynllun, ond mae'n angenrheidiol i adrannau sicrhau eu bod yn gwneud asesiad effaith ar y materion unigol.
Anabledd	Niwtral	Mae'r effaith yn ymddangos yn niwtral o ran y cynllun, ond mae'n angenrheidiol i adrannau sicrhau eu bod yn gwneud asesiad effaith ar y materion unigol.
Rhyw	Niwtral	Mae'r effaith yn ymddangos yn niwtral o ran y cynllun, ond mae'n angenrheidiol i adrannau sicrhau eu bod yn gwneud asesiad effaith ar y materion unigol.
Oedran	Niwtral	Mae'r effaith yn ymddangos yn niwtral o ran y cynllun, ond mae'n angenrheidiol i adrannau sicrhau eu bod yn gwneud asesiad effaith ar y materion unigol.

Cyfeiriadedd rhywiol	Niwtral	Mae'r effaith yn ymddangos yn niwtral o ran y cynllun, ond mae'n angenrheidiol i adrannau sicrhau eu bod yn gwneud asesiad effaith ar y materion unigol.
Crefydd neu gred (neu ddiffyg cred)	Niwtral	Mae'r effaith yn ymddangos yn niwtral o ran y cynllun, ond mae'n angenrheidiol i adrannau sicrhau eu bod yn gwneud asesiad effaith ar y materion unigol.
Ailbennu rhywedd	Niwtral	Mae'r effaith yn ymddangos yn niwtral o ran y cynllun, ond mae'n angenrheidiol i adrannau sicrhau eu bod yn gwneud asesiad effaith ar y materion unigol.
Beichiogrwydd a mamolaeth	Niwtral	Mae'r effaith yn ymddangos yn niwtral o ran y cynllun, ond mae'n angenrheidiol i adrannau sicrhau eu bod yn gwneud asesiad effaith ar y materion unigol.
Priodas a phartneriaeth sifil	Niwtral	Mae'r effaith yn ymddangos yn niwtral o ran y cynllun, ond mae'n angenrheidiol i adrannau sicrhau eu bod yn gwneud asesiad effaith ar y materion unigol.
Yr iaith Gymraeg	Niwtral	Mae'r effaith yn ymddangos yn niwtral o ran y cynllun, ond mae'n angenrheidiol i adrannau sicrhau eu bod yn gwneud asesiad effaith ar y materion unigol.
Anfantais Economaidd-Gymdeithasol	negyddol	Mae 'na gynnig yn ymwneud â chodi incwm trwy ffioedd. Oherwydd yr effaith gronnu a'r ffaith fod taliadau cynyddol fel hyn yn anorfod yn cael mwy o effaith ar bobl sy'n byw gyda anfantais economaidd-gymdeithasol nag eraill mae hyn am gael mwy o effaith ar rai pobl. Byddwn yn sicrhau bod yr adrannau perthnasol yn lliniaru unrhyw effaith negyddol wrth weithredu.

3.2 Mae'n ddyletswydd ar y Cyngor dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 i gyfrannu'n bositif i gymdeithas decach trwy hybu cydraddoldeb a pherthynas dda yn ei weithgareddau ym meysydd oedran, rhyw, cyfeiriadedd rhywiol, crefydd, hil, trawsrywedd, anabledd a beichiogrwydd a mamolaeth. Mae'n rhaid i'r Cyngor roi sylw dyledus i'r ffordd mae unrhyw newid yn effeithio'r dyletswyddau yma.

Dyletswyddau Cyffredinol y Ddeddf Cydraddoldeb	A yw'n cael effaith?	Ym mha ffordd? Beth yw'r dystiolaeth?
Cael gwared â cham-wahaniaethu anghyfreithlon, aflonyddu ac erledigaeth	Nac ydi	Ni chredir fod yr effaith a soniwyd amdano yn 3.1 yn ddigonol i arwain at gamwahaniaethu, aflonyddu nac erledigaeth.
Hyrwyddo cyfleoedd cyfartal	Posib	Gan fod effaith wedi ei adnabod, bydd yn rhaid gweithredu yn ofalus i sicrhau nad yw'r newidiadau'n effeithio'r dyletswydd yma.

Meithrin perthnasau da	Posib	Gan fod effaith wedi ei adnabod, bydd yn rhaid gweithredu yn ofalus i sicrhau nad yw'r newidiadau'n effeithio'r dyletswydd yma.

3.3 Sut mae eich cynnig yn sicrhau eich bod yn gweithio yn unol â gofynion Safonau'r Iaith Gymraeg (Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011), i sicrhau na chaiff y Gymraeg ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg, ac y manteisir ar bob cyfle i hyrwyddo'r Gymraeg (y tu hwnt i ddarparu gwasanaethau'n ddwyieithog) a chynyddu cyfleoedd i ddefnyddio a dysgu'r iaith yn y gymuned?

Mae'r Asesiad Effaith Integredig yma yn edrych ar y Cynllun Toriadau yn ei gyfanrwydd. Mae'n debygol y bydd yr un gwasanaethau ar gael yng Nghymraeg a Saesneg yn dilyn y toriadau felly ni fydd y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Roedd yr ymgynghoriad cyhoeddus a gynhaliwyd ym mis Tachwedd / Rhagfyr 2024 yn gofyn os oedd yr ymgynghorai yn credu y byddai lleihau gwariant yn y 5 gwasanaeth blaenoriaeth y bu iddynt ddewis yn cael effaith posib ar y Gymraeg, y cyfleoedd i'w defnyddio a'i statws o fewn y gymuned. Roedd 38.4% o ymatebwyr yn credu byddai'n cael dim effaith, 41.3% yn credu y byddai'n cael effaith negyddol a 18.6% yn credu byddai'n cael effaith gadarnhaol. Nodir nad yw'r cynllun toriadau yn cynnig torri yn y 5 maes oedd bwysicaf i'r ymgynghorai.

Mae disgwyl i bob cynllun unigol gael Asesiad ar wahân ar y cynllun yn ei gyfanrwydd a/neu ar rannau penodol ohono. Bydd angen i'r asesiadau hyn adnabod unrhyw gyfleoedd pellach i hybu'r iaith Gymraeg yn eu meysydd. Dyletswydd y person sy'n gyfrifol am y cynllun unigol yw gwneud yr Asesiad(au) yna.

3.4 Pa fesurau neu newidiadau eraill y gallech eu cynnwys i gryfhau neu newid y polisi / arfer er mwyn cael effaith gadarnhaol ar gyfleoedd pobl i ddefnyddio'r Gymraeg, ac i leihau neu atal unrhyw effeithiau andwyol y gallai'r polisi/ymarfer ei gael ar yr iaith Gymraeg?

d/b

3.5 Sut mae'r cynnig yn dangos eich bod wedi rhoi sylw dyledus i'r angen i fynd i'r afael ag anghyfartaledd o achos anfantais economaidd-gymdeithasol? (Sylwch fod hyn yn ymwneud â chau bylchau anghydraddoldeb yn hytrach na gwella canlyniadau i bawb yn unig).

Mae nifer o grwpiau nodwedd hefyd yn fwy tueddol o fyw mewn tlodi. Ond hefyd maent yn mynd i gael eu heffeithio gan fathau eraill o dlodi, sy'n ymwneud â mynediad at wasanaethau, tlodi digidol ayb.

Mae 'na gynnig yn ymwneud â chodi incwm trwy ffioedd. Oherwydd yr effaith gronnu a'r ffaith fod taliadau cynyddol fel hyn yn anorfod yn cael mwy o effaith ar bobl sy'n byw gyda anfantais economaidd-gymdeithasol nag eraill mae hyn am gael mwy o effaith ar rai pobl.

Roedd yr ymgynghoriad cyhoeddus a gynhaliwyd ym mis Tachwedd / Rhagfyr 2024 yn gofyn os oedd yr ymgynghorai yn credu y byddai lleihau gwariant yn y 5 gwasanaeth blaenoriaeth y bu iddynt ddewis yn cael effaith posib bobl sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol. Roedd 15.3% o ymatebwyr yn credu byddai'n cael dim effaith, 64.9% yn credu y byddai'n cael effaith negyddol a 17.5% yn credu byddai'n cael effaith gadarnhaol. Nodir nad yw'r cynllun toriadau yn cynnig torri yn y 5 maes oedd bwysicaf i'r ymgynghorai.

3.6 Pa fesurau neu newidiadau eraill y gallech eu cynnwys i gryfhau neu newid y polisi / arfer i ddangos eich bod wedi rhoi sylw dyledus i'r angen i leihau canlyniadau anghyfartal o ganlyniad i anfantais economaidd-gymdeithasol, yn unol â'r Ddeddf Economaidd-Gymdeithasol?

Bydd hyn yn cael mwy o sylw yn yr asesiadau unigol

4) Dadansoddi'r canlyniadau

4.1 Ydi'r polisi felly'n debygol o gael effaith sylweddol, bositif ar unrhyw un o'r uchod? Beth yw'r rheswm am hyn?

Mae ardrawiad amrywiol ar y rhain a bydd monitro cyson arnynt wrth eu gweithredu, ond mae'n rhaid derbyn mai cynlluniau toriadau ydynt mewn ymateb i sefyllfa cynni ariannol yn Genedlaethol.

4.2 Ydi'r polisi felly'n debygol o gael effaith sylweddol, negyddol ar unrhyw un o'r uchod? Beth yw'r rheswm am hyn?

Na

4.3 Beth ddylid ei wneud?

Dewiswch un o'r canlynol:

Parhau gyda'r polisi / gwasanaeth gan ei fod yn gadarn

Addasu'r polisi i ddileu unrhyw rwystrau

Atal a dileu'r polisi gan fod yr effeithiau niweidiol yn rhy fawr	
Parhau a'r polisi oherwydd gellir cyfiawnhau unrhyw effaith niweidiol	X
Dim camau pellach ar hyn o bryd, mae'n gynamserol i benderfynu, neu does dim digon o dystiolaeth	

4.4 Os yn parhau hefo'r cynllun, pa gamau fyddwch chi'n cymryd i leihau neu liniaru unrhyw effeithiau negyddol?

Bydd yr adrannau yn gweithio i sicrhau eu bod yn lliniaru unrhyw effeithiau negyddol.

4.5 Os nad ydych yn gweithredu ymhellach i ddileu neu leihau effeithiau negyddol, esboniwch pam yma.

d/b

5) Monitro

5.1 Pa gamau fyddwch chi'n gymryd i fonitro effaith ac effeithiolrwydd y polisi neu wasanaeth (cynllun gweithredu)?

Bydd y toriadau yn cael eu herio yn y cyfarfod monitro perfformiad 4 gwaith y flwyddyn. Hefyd, bydd adroddiad Trosolwg Arbedion yn cael ei gyflwyno i'r Cabinet 3 gwaith y flwyddyn.